

in den vorm van grondbezit, maar met achtergrond een politiek van rashygiëne: een talrijk en weerbaar volk. Vooral uit een oogpunt van praktische rashygiëne schijnt mij het opstel van MARTINECK zeer belangrijk toe.

Van de opstellen, die vraagstukken van militair hygiënischen aard behandelen, neemt dat van FRIEDBERGER over de hygiëne in den stellingoorlog een eerste plaats in (122 bldz.). Veel van hetgeen hij zegt, is reeds elders door hemzelf of door anderen medegedeeld, maar het artikel geeft ons een lezenswaardig overzicht over verschillende hygiënische onderwerpen, al kan niet ontkend worden, dat de schrijver, ongetwijfeld opzettelijk, ons in vele opzichten niet nauwkeurig inlicht. Eveneens geeft de voordracht van LENZ, over de bestrijding van epidemieën ons wel te hooren, dat een geregelde samenwerking tusschen militaire en burgerlijke diensten bestond, dat de vermeerdering der typhusgevallen vooral het gevolg was van het binnenbrengen der ziekte door soldaten, die te velde besmet waren, dat de krijgsgevangenen vlektyphus, cholera en febris recurrens hebben medegebracht; maar wat eigenlijk *precies* gebeurd is, komen wij niet te weten. Nauwkeuriger zijn de opstellen, die minder met oorlogsbijzonderheden te maken hebben, zooals dat van JÜRGENS, over vlektyphus, en dat van LEPPMANN, over zenuwen en zielsziekten.

Moge dus in vele gevallen geen antwoord gegeven worden op onze vragen, de meeste voordrachten bevatten toch zeer veel lezenswaardigs voor iedereen, die belang stelt in hetgeen op militair-geneeskundig gebied in een oorlogvoerend land wordt tot stand gebracht.

J. P. BIJL.

Die Therapie an den Bonner Universitätskliniken. Herausgegeben von Prof. Dr. RUDOLF FINKELNBURG. Bonn, 1917. A. MARCUS und E. WEBER'S Verlag. XVI + 726 bldz. Prijs 15.50 mark, geb. 17.50 mark.

De eerste druk van dit werk werd in 1914 (Eerste Helft, bldz. 1331) door mij aangekondigd. Mijn verwachting, dat het populair zou worden, schijnt in vervulling te zijn gegaan; ondanks den velen arbeid, dien de oorlog den medewerkers oplegde, is deze nieuwe druk, ruim 100 bldz. meer beslaande (en 6, resp. 7 mark duurder), tot stand gekomen. Van de ondervinding, in den oorlog opgedaan, is vooral gebruik gemaakt bij de behandeling der wonden (FRÜND) en der infectieziekten (P. KRAUSE).

De staf van medewerkers is even groot gebleven, maar één moest worden vervangen: prof. ESSER, die in het vaderland aan oorlogstyphus is bezweken. In zijn plaats heeft prof. UNGAR de ziekten der zuigelingen behandeld.

Geschiedde de aanbeveling van den eersten druk na het doorkijken van het boek, den tweeden kan ik aanprijzen, na het bij voorkomende gelegenheden te hebben geraadpleegd, en daarbij te hebben bevonden, dat het op elk gebied der practijk cito, tuto et jucunde de inlichting verschaft, die men noodig heeft, waarbij de beknopt-

heid in het algemeen volstrekt niet tekortdoet aan de volledigheid. Alle medewerkers hebben hun persoonlijke ondervinding ten beste gegeven, en alleen dat wordt aanbevolen, wat in de klinieken te Bonn beproefd is bevonden. Zoo wordt van de tuberculine-behandeling der longtuberculose niets vermeld, dan dat men de oude behandeling moest laten varen wegens veelvuldige nadeelige gevolgen, en dat ook de behandeling met ROSENBACH'S tuberculine gestaakt is, omdat schade niet kon worden vermeden, terwijl het nut niet duidelijk was (F. SCHULTZE). Bij de chirurgische tuberculose (M. KRABEL) wordt van tuberculine in het geheel geen gewag gemaakt. Daarentegen wordt in de uitvoerige, 8 vel druks beslaande, verhandeling van E. HOFFMANN over huid- en geslachtsziekten het salvarsaan ten zeerste geroemd, al wordt ook van „schwere Schädigungen” gesproken, die echter het meest worden toegeschreven aan het gebruik van „Alt-salvarsan”.

Bijzonder practisch voor het gebruik is de „Therapeutische Technik” van STURSBURG, waarin, bij alle duidelijkheid en alle vermelding van nuttige bijzonderheden, toch van den lezer nooit meer tijd wordt gevorderd, dan hij juist kan missen, als hij, vóórdat hij uitgaat, even wil nazien, wat hij bij een of andere hem wachtende verrichting moet in acht nemen. Aan dit gedeelte is toegevoegd een korte uiteenzetting van de behandeling der bloedingen, terwijl de redacteur in tien bladzijden de algemeene en bijzondere behandeling der vergiftigingen bespreekt. Minder voldoet het verloskundige gedeelte (K. REIFFERSCHIED). In het stelsel van het boek had men hier verwacht de aanwijzingen tot het gebruik van de tang (eigenlijk ook wel de techniek daarvan), van het kunstmatig breken der vliezen, van de pituitrine-inspuiting.

Maar in het algemeen zal het boek den raadpleger zelden zonder antwoord laten, en op dien grond meen ik ook dezen tweeden druk warm te mogen aanbevelen.

PINKHOF.

ONGEVALLENWET.

Is een in een verzekeringsplichtig bedrijf opgedane roodvonkbesmetting te beschouwen als een bedrijfsongeval?

In de buitenlandsche literatuur zijn gevallen bekend van roodvonkbesmetting in het bedrijf, die beschouwd zijn als gevolgen van een bedrijfsongeval, doch het geldt hier besmetting van wonden en tevergeefs zocht ik naar gevallen, die niet tot chirurgisch roodvonk zijn te rekenen. Toch mag de vraag worden gesteld, of ook gewone roodvonkbesmetting bedrijfsongeval kan zijn. De meesten, aan wie deze vraag wordt gedaan, zijn spoedig met hun antwoord gereed en antwoorden, dat de ongevallenverzekering geen ziekteverzekering is en dat roodvonk een besmettelijke ziekte is en geen ongevalsletsel. Wanneer wij echter zien, dat anthraxbesmetting een bedrijfsongevalsgebeurtenis kan zijn, dat een acute besmetting van een buiten een bedrijf ontstane wond, bijv. bij arbeid in een riool, bij tetanusbesmetting enz. (als met waarschijnlijkheid de herkomst van de smetstof dus vaststaat) als ongevalsgebeurtenis wordt beschouwd, dan kan men toch toegeven, dat de vraag, hoe met roodvonk te handelen, toch eens goed moet overwogen worden. Toen dan ook bekend werd, dat een roodvonkgeval zich voordeed bij een schildersknecht, die dagen achter elkaar uitsluitend in een huis had gewerkt, waar roodvonk was uitgebroken, is die vraag bij de Rijksverzekeringsbank